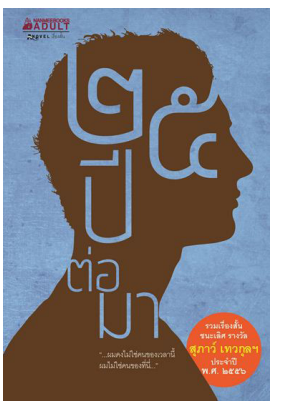
บทความแนะนำ / วิจารณ์หนังสือ
“25 ปีต่อมา”...ความหดหู่ของชีวิตอย่างที่มันไม่ควรจะเป็น

หัตถกาญจน์ อารีศิลป์*
Hattakarn Areesilp

ชื่อหนังสือ	*25 ปีต่อมา* รวมเรื่องสั้นชนะเลิศ รางวัลสุภาว์ เทวกุลฯ ประจำปี 2556
ชื่อผู้แต่ง	นทธี ศศิวิมล และคนอื่นๆ
จำนวนหน้า	320 หน้า
สำนักพิมพ์	เอโนเวล
ปีที่พิมพ์	2556
ครั้งที่พิมพ์	1
ราคา	195 บาท

> “*ผมบีบมือนิดไว้แน่นก่อนที่ผัสสะทั้งหลายจะค่อยๆ ทยอยปิดการใช้งานลงทีละอย่าง ใช้ชีวิตในวินาทีสุดท้ายร่วมกับความทรงจำในอดีตและอนาคตที่แม้ไม่ได้สมบูรณ์แบบไปทุกห้วงตอน แต่ทั้งหมดทั้งมวลนั้นเต็มเปี่ยมไปด้วยพลังและความงดงามของชีวิตอย่างที่มันควรจะเป็น สำหรับทุกชีวิตที่เคยใช้เวลาร่วมกับผมบนโลกที่เปี่ยมด้วยความมหัศจรรย์ใบนี้*” (หน้า 35)

“25 ปีต่อมา” ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศเรื่องสั้นรางวัลสุภาว์ เทวกุลฯ ประจำปี 2556 และได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือรวมเรื่องสั้นในชื่อเรื่องเดียวกัน เป็นผลงานของศศิวิมล นทธี สุระเดชชะมงคลหรือที่เรารู้จักกันในนามปากกา นทธี ศศิวิมล เรื่องราวชีวิตของ ‘ผม’ หรือ ตี๋ ตัวละครเอกชายวัยกลางคนในเรื่องเริ่มต้นขึ้นในขณะที่ ‘ผม’ อยู่ในห้วงวิกฤตแห่งความเป็นความตายเนื่องจากอาการเส้นเลือดหัวใจตีบในปี พ.ศ.2531 ก่อนที่ผู้เขียนจะชักนำให้ ‘ผม’ ก้าวข้ามเวลาไปยังโลกแห่งอนาคตในปี พ.ศ.2556 หลังจากที่ ‘ผม’ เสียชีวิตไปแล้ว 25 ปี เพื่อพบกับสังคมไทยยุคสมัยใหม่และการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่น่าภาคภูมิใจของ ‘พิม’

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และ ‘หวาน’ ลูกสาวของ ‘ผม’ ตลอดจนชีวิตครอบครัวครั้งใหม่ของ ‘นิด’ ผู้เป็นภรรยา ก่อนจะหวนกลับคืนมายังฉากปิดเรื่องเมื่อชีวิตของ ‘ผม’ ได้สิ้นสุดลงอย่างสมบูรณ์ในอ้อมกอดของนิด เมื่อวันเสาร์ที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2531 ตามเวลาในท้องเรื่อง ดังข้อความที่ยกมาใช้เปิดบทวิจารณ์ข้างต้น

โครงเรื่องแนวข้ามมิติเวลาสู่โลกแห่งอนาคต อาจนับเป็นโครงเรื่องที่พบได้ดาษดื่นในวรรณกรรมและภาพยนตร์ การดำเนินเรื่องของนทธีเอง ก็นับว่าเดินไปตามตรรกะของเรื่องแนวข้ามมิติเวลาตรงที่จัดวางให้เรื่องราวที่เกิดในอดีตเป็นเรื่องราวที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ จะเห็นว่า แม้ว่าลูกสาวของ ‘ผม’ จะเชื่อมั่นว่า อาการป่วยของ ‘ผม’ สามารถรักษาด้วยเทคโนโลยีการแพทย์สมัยใหม่ให้หายขาดได้ แต่สิ่งที่ ‘ผม’ ตระหนักรู้ตลอดระยะเวลาที่ดำรงอยู่ในโลกยุค 2556 ก็คือ “*หมอสมัยนี้ช่วยผมไม่ได้ เพราะตัวผม ณ เวลานี้ไม่เคยมีจริง... เพราะผมไม่เคยอยู่ที่นี่...เพราะผมตายไปแล้วตั้งยี่สิบห้าปีก่อน*” (หน้า 22)

ความน่าสนใจของเรื่องสั้น “25 ปีต่อมา” อยู่ที่มุมมองความคิดของ ‘ผม’ ตัวละครผู้เล่าเรื่องที่มีต่อชีวิตครอบครัวและสภาพสังคมไทยในยุค 2556 ซึ่งใกล้เคียงกับเวลาในโลกความเป็นจริงที่เราอาศัยอยู่ ประโยคปิดเรื่องสั้นเรื่อง “25 ปีต่อมา” ซึ่ง ‘ผม’ กล่าวถึงโลกอนาคตซึ่งก็คือปัจจุบันตามเวลาในโลกความเป็นจริงไว้ว่า เป็น “*อนาคตที่แม้ไม่ได้สมบูรณ์แบบไปทุกห้วงตอน แต่ทั้งหมดทั้งมวลนั้นเต็มเปี่ยมไปด้วยพลังและความงดงามของชีวิตอย่างที่มันควรจะเป็น*” นั้น ปลุกเร้าให้เกิดคำถามขึ้นรบกวนจิตใจของผู้วิจารณ์เป็นอันมาก หากการเปลี่ยนผ่านอย่างก้าวกระโดดในปี 2556 เป็นเรื่องที่ยากเกินกว่าจะยอมรับและปรับตัวได้ในความรู้สึกของ ‘ผม’ ซึ่งเป็นคนยุคก่อนแล้ว เพราะเหตุใดสำหรับผู้วิจารณ์ซึ่งเป็นคนในยุคสมัยนี้จึงไม่อาจมองสิ่งที่ ‘ผม’ ได้พานพบ ไม่ว่าเป็น ภาวะสังคมก้มหน้า การขาดไร้ความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ตลอดจนการตกอยู่ในภาวะที่ถูกคุกคามโดยลัทธิบริโภคนิยม เป็น “ความงดงามของชีวิตอย่างที่มันควรจะเป็น” ขึ้นมาได้ ในทางตรงกันข้ามผู้วิจารณ์กลับมองเห็นเป็น “ความหดหู่ของชีวิตอย่างที่มันไม่ควรจะเป็น” และมีความรู้สึกเช่นเดียวกับที่ ‘ผม’ รู้สึกว่า ตนเอง “*ไม่ใช่คนของเวลานี้ ไม่ใช่คนของที่นี่*” (หน้า 33)

การมองโลกในปัจจุบันจากมุมมองของคนที่มาจากอดีตของตัวละคร ‘ผม’ และความรู้สึกโหยหาอดีตของผู้วิจารณ์ข้างต้น ทำให้ภาพของ ‘ผม’ ในเรื่องซ้อนทับกับภาพของผู้วิจารณ์ซึ่งอาจนับเป็นตัวแทนของ “คนใน” โลกซึ่งไม่ได้มีชีวิตจริงที่งดงามเช่นที่ ‘ผม’ กล่าวไว้โดยใช้สายตาของ “คนนอก” ในบทวิจารณ์นี้ผู้วิจารณ์จึงมุ่งศึกษาเรื่องสั้นเรื่อง “25 ปีต่อมา” เพื่อตอบคำถามว่า อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิด “ความหดหู่ของชีวิตอย่างที่มันไม่ควรจะเป็น” ขึ้นระหว่างการอ่านวรรณกรรมเรื่องนี้ และอะไรคือ “ความงดงามของชีวิตอย่างที่มันควรจะเป็น” ที่ ‘ผม’ ผู้รู้สึกตนว่าไม่ใช่คนของยุคสมัยนี้กล่าวทิ้งท้ายไว้ในท้ายเรื่อง

ความหดหู่ของชีวิตอย่างที่มันไม่ควรจะเป็น

> *“[ผม] รับรู้ได้ถึงความรู้สึกแปลกแยก แตกต่าง รับรู้ได้ถึงความห่างไกลของผู้คน มองเห็นความเหงาและอ้างว้างเจือปนอยู่ในภาพตัวแทนบนเฟซบุ๊ค ในขณะเดียวกันความรวดเร็วคล่องแคล่ว เฉลียวฉลาดของทุกคนรอบข้างทำให้ผมรู้สึกเหนื่อย ผมคงไม่ใช่คนของเวลานี้ ผมไม่ใช่คนของที่นี่...”* (หน้า 33)

กล่าวได้ว่า “ความรู้สึกแปลกแยก” ของ ‘ผม’ ซึ่งผู้เขียนถ่ายทอดไว้ในเรื่องสั้นเรื่อง “25 ปีต่อมา” ก่อนจะได้รับการถ่ายโอนเป็น “ความรู้สึกหดหู่” ในความหมายว่าเป็น “อาการที่รู้สึกห่อเหี่ยวไม่ชื่นบาน” หรือ

"ความสลดใจ" (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1240) มายังผู้อ่านนั้น มีที่มาจากสถานการณ์ต่างๆ ที่ผู้เขียนสร้างให้ 'ผม' ต้องเผชิญ ในแง่นี้ "ความหดหู่ที่ไม่ควรจะเป็น" จึงผูกโยงกับนัยสำคัญของความคาดหวังที่มีต่อ "การพัฒนา" ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อนำสังคมให้ก้าวไปสู่สภาวะที่ดีขึ้นกว่าเดิม นทธีแสดงให้เห็น "ความล้าหลังด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล" ในสังคมไทยยุคข้อมูลข่าวสารที่มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและการขนส่งอย่างก้าวกระโดด ผ่านคำถามสำคัญ 3 ข้อ คือ "นักศึกษาเดี๋ยวนี้ไปถึงไหนแล้ว อ่านอะไรบ้าง...?" "ทำไมทุกคนต่างก็ทำเหมือนไม่มีอะไรผิดปกติ เหมือนหญิงท้องแก่เป็นอากาศธาตุ" และ "เดี๋ยวนี้ทองบาทละเท่าไหร่แล้ว"

"นักศึกษาเดี๋ยวนี้ไปถึงไหนแล้ว อ่านอะไรบ้าง..."

เมื่อ 'ผม' ลืมตาตื่นขึ้นในปี 2556 ที่บ้านของ 'พิม' ลูกสาวคนโตซึ่งมีลูกชายเกือบสองขวบชื่อ 'เต้น' และปัจจุบันเธอประกอบอาชีพเป็นนักเขียนวรรณกรรมเยาวชนแล้ว *"นักศึกษาเดี๋ยวนี้ไปถึงไหนแล้ว อ่านอะไรกันบ้าง สงสัยต้องขอให้คุณแนะนำผมแล้ว"* (หน้า 23) เป็นคำถามแรกที่ผู้เขียนให้ 'ผม' เอ่ยถามลูกเขยซึ่งเป็นนักเขียนเช่นเดียวกันกับภรรยา ขณะกวาดสายตาไปพบหนังสือนิตยสาร*สังคมศาสตร์ปริทัศน์* วรรณกรรมไทยแนวชนชั้นกรรมาชีพอย่าง *สงครามชีวิต* ของศรีบูรพา และหนังสือรวบรวมงานเขียนชุด *ฉันจึงมาหาความหมาย* ของวิทยากร เชียงกูล ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นหนังสือเล่มสำคัญใน "ยุคแสวงหา" หรือ "ยุคฉันจึงมาหาความหมาย" ซึ่งมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนขบวนการนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ให้มีความเข้มแข็งขึ้น ก่อนที่จะได้รับชัยชนะในการเรียกร้องประชาธิปไตยและสามารถขับไล่รัฐบาลเผด็จการ จอมพลถนอม กิตติขจรออกจากประเทศได้สำเร็จในเวลาต่อมา

คำถามดังกล่าวของ 'ผม' มิได้มีนัยตรงตามตัวอักษรเพียงแค่ว่า "นักศึกษาสมัยนี้อ่านหนังสืออะไร" เท่านั้น แต่ยังแฝงความหมายที่เชื่อมโยงถึงการขัดเกลาทางสังคม (socialization)** ของปัญญาชนคนรุ่นใหม่ โดยอ้อมผ่านการอ่าน ในแง่นี้ หนังสือจึงมีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ กำหนดความคิด ทัศนคติ อุดมการณ์ บุคลิกภาพ ตลอดจนบทบาทของสมาชิกสังคมด้วย

> *"นักศึกษาเดี๋ยวนี้ต่างจากรุ่นคุณพ่อเยอะครับ คนที่อ่านหนังสือโดยเฉพาะแนววรรณกรรมหนักๆ จะน้อยมาก ยิ่งหลังจากพวกสมาร์ตโฟนไอโฟนไอแพดออกมายิ่งหนัก อย่าว่าแต่หนังสือ แค่เงยหน้ามองหน้าคุยกันยังยากเลย วันๆ เอาแต่ก้มๆ จิ้มๆ"* (หน้า 23)

แม้ว่าบริบททางสังคมและการเมืองในปี 2556 จะแตกต่างจากสมัยเมื่อคราวที่ 'ผม' เป็นวัยรุ่น และผู้เขียนก็ไม่ได้ให้ตัวละครลูกเขยตอบคำถามของ 'ผม' อย่างชัดเจนนัก ทว่าแนวโน้มการอ่านหนังสือประกอบกับน้ำเสียงของคำตอบดังกล่าวก็อาจแสดงให้เห็นว่า บทบาทของนิสิตนักศึกษาในการมีส่วนร่วมทางสังคม

** "เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น... การขัดเกลามีความหมาย 2 นัยด้วยกันคือ 1. การขัดเกลาทางสังคมหมายถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรม...เช่น การใช้ภาษาพูด การอ่านเขียนหนังสือ มารยาททางสังคม หรือระเบียบประเพณีต่างๆ... 2. การขัดเกลาทางสังคมหมายถึงการพัฒนาบุคลิกภาพสังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน..." (จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2549: 43)

และการเมืองในปัจจุบันไม่เพียงไม่เข้มข้นขึ้นแต่กลับน้อยลงอย่างมากเมื่อเทียบกับในยุคก่อน และนิสิตนักศึกษายังตกอยู่ในภาวะที่ถูกคุกคามโดยเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ คำตอบข้างต้น อาจดูเป็นการสร้างภาพเหมารวมให้นิสิตนักศึกษาที่ใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่เกาะเกี่ยวกับการเข้าถึงเรื่องที่หาสาระได้ยากและการมีปัญหาด้านทักษะการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอย่างซึ่งหน้าจนมีคำเรียกสังคมปัจจุบันว่าเป็น “สังคมก้มหน้า” แม้กระทั่งผู้ที่สนใจอ่าน “วรรณกรรมเบา” ก็ถูกดูเบาและจัดลำดับชั้นทางสังคมให้อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาคำตอบดังกล่าวในฐานะที่ผู้เขียนประกอบสร้างขึ้นให้เป็นภาพที่ตรงข้ามกับสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตเพื่อเพิ่มความเข้มข้นทางอารมณ์แล้ว ก็นับว่าบรรลุผลสำเร็จในการทำให้ผู้อ่านตั้งคำถามว่า เพราะเหตุใดระบบการศึกษาในยุคสมัยที่ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัดด้วยอินเทอร์เน็ต จึงไม่อาจสร้างทรัพยากรบุคคลผู้มีบทบาททางสังคมในการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“ทำไมทุกคนต่างก็ทำเหมือนไม่มีอะไรผิดปกติ เหมือนหญิงท้องแก่เป็นอากาศธาตุ”

“*ผู้คนบนรถไฟฟ้าแต่ละคนแต่งตัวสวยงาม หรูหรา ดูเป็นคนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี สะอาด สะอ้าน สุภาพเรียบร้อย สิ่งที่แปลกตาคือแทบทุกคนต่างง่วนอยู่กับการก้มๆ จิ้มๆ อุปกรณ์สื่อสารในมือตัวเองโดยไม่สนใจคนรอบข้าง*” (หน้า 31)

นทธีตอกย้ำประเด็นปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในความหมายที่กว้างกว่ากลุ่มนิสิตนักศึกษาโดยเลือกใช้ฉากบนรถไฟฟ้าซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะเป็นที่เกิดเหตุ ในการนั่งรถไฟฟ้าครั้งแรกของ ‘ผม’ พร้อมกับ ‘หวาน’ ลูกสาวคนเล็กซึ่งทำงานอยู่ที่บริษัทรถยนต์ชื่อดัง ผู้เขียนนำเสนอภาพสังคมซึ่งผู้คนขาดไร้ความเอื้ออาทรต่อกันด้วยการสร้างให้ไม่มีใครบนรถไฟฟ้าลุกให้หญิงตั้งครรภ์ท้องแก่ผู้หนึ่งนั่ง ผู้เขียนจงใจทำลายภาพ “ความเป็นคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี” และ “ความเป็นสุภาพชน” ด้วยการแสดงให้เห็นว่าเนื้อในของบุคคลเหล่านั้นไม่ได้งดงามเหมือนความงามเปลือกนอกที่เห็นด้วยตา

การสร้างเรื่องให้ ‘ผม’ ไม่อาจทนรับพฤติกรรมที่ไม่มีใครลุกให้หญิงมีครรภ์นั่ง จนเป็นเหตุให้ ‘ผม’ กล่าวเตือนหญิงมีครรภ์ด้วยเสียงอันดังว่า “*ไม่มีใครลุกให้นั่งก็นั่งลงที่พื้นเลยครับ อย่ายืนโยกเยกอยู่อย่างงี้เลย สงสารลูกในท้อง*” (หน้า 31) และมีเสียงแว่วจากคนบนรถไฟฟ้ากล่าวแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ดังกล่าวว่า “ *จ่ายตังค์เท่ากัน*” “*รู้ตัวว่าไม่สะดวกก็ไม่น่ามาเป็นภาระคนอื่น*” (หน้า 31) ถือเป็นการเลือกใช้ฉากการเดินทางที่คุ้นเคยและเหตุการณ์ธรรมดาสามัญในวิถีชีวิตของคนเมืองได้อย่างน่าสะเทือนใจ ความน่าเศร้าสลดใจในเหตุการณ์นี้ใช่เพียงความไร้น้ำใจของคนเมืองเท่านั้น แต่คือการใช้เรื่อง “สิทธิ” ที่ผู้โดยสารทุกคนชำระค่าโดยสารเท่ากันมาเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมของการนั่งที่นั่งโดยไม่จำเป็นต้องเอื้อเฟื้อให้เด็ก สตรีมีครรภ์ และคนชรา ซ้ำร้ายระดับของความน่าหดหู่ยังเกิดขึ้นจากการที่หญิงท้องแก่ผู้นั้นแสดงทีท่าต่อการกระทำของ ‘ผม’ ราวกับว่า ‘ผม’ ได้กระทำเรื่องที่ผิดบาปร้ายแรง คำถามที่เกิดขึ้นตามมากคือ เพราะเหตุใด เราจึงยินยอมให้คนสร้างความชอบธรรมให้ตนเองโดยอ้างสิทธิและความเท่าเทียมในการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ทั้งๆ ที่ประเทศมีระบบขนส่งที่อำนวยความสะดวกให้แก่ประชากร เพราะเหตุใดทั้งๆ ที่ชีวิตเราสะดวกสบายมากขึ้น เราจึงเอื้อเฟื้อกันและกันน้อยลง เรากำลังแสวงหาผลประโยชน์ของเราอย่างไม่รู้จบใช่หรือไม่

“เดี๋ยวนี้ทองบาทละเท่าไหร่แล้ว”

นอกจากปัญหาเรื่องทรัพยากรมนุษย์เนื่องจากระบบการศึกษาที่ไม่อาจสร้างปัญญาชนอย่างแท้จริง และปัญหาเรื่องการอ้างสิทธิความชอบธรรมเพื่อการได้มาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตนแล้ว ปัญหาที่สร้างความกังวลใจให้แก่ผู้วิจารณ์ในฐานะผู้อ่านมากอีกเรื่องหนึ่ง (แม้ว่า ผู้เขียนจะไม่ได้สร้างให้ ‘ผม’ รู้สึกกังวลใจมากนักเมื่อเทียบกับกรณีแรกและกรณีที่สองดังได้กล่าวไป) ก็คือ การถูกมอมเมาด้วยวัตถุตามกระแสบริโภคนิยมอิงกระแสแฟชั่นโดยที่มิได้อิงประโยชน์การใช้สอยดังความตอนหนึ่งที่ผู้เขียนให้ ‘ผม’ กล่าวถึงข่าวการจับ “ตุ๊กตาเฟอร์บี” ที่สนามบินสุวรรณภูมิหรือที่ ‘ผม’ รู้จักในนามสนามบินหนองงูเห่าไว้ว่า

> “*ของเล่นเดี๋ยวนี้แพงจริง ตุ๊กตาเฟอร์บีนี่ตัวละตั้งสี่พัน ซื้อทองได้บาทหนึ่งพอดี*”
> “*เอ่อ เดี๋ยวนี้ทองบาทละเท่าไหร่แล้ว*”
> “*ประมาณสองหมื่นสี่พันบาทครับคุณพ่อ*” (หน้า 24-25)

นอกจากนี้ อุตสาหกรรมบันเทิง อาทิ “เพลงและละคร” ก็กลับกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมส่งออกที่สำคัญ ดังที่ ‘ผม’ กล่าวเปรียบเทียบ 25 ปีที่แล้ว กับ 25 ปีต่อมาไว้ว่า “*แฟชั่น เพลง และหนังละครของเกาหลี ประเทศที่เงียบเชียบด้านนี้มาหลายทศวรรษ กลับกลายเป็นกระแสนิยมทั่วโลก สาวๆ ทุกคนอยากมีหน้าตาเหมือนดาราเกาหลี อยากใส่เสื้อผ้า ใช้ของเหมือนคนเกาหลี*” (หน้า 24) น่าสนใจว่า ในโลกยุคสมัยใหม่มนุษย์สร้างกระแสและกลยุทธ์ทางการตลาดต่างๆ เพื่อจำหน่ายสินค้าและการบริการเพื่อมอมเมามนุษย์ด้วยกันผู้ถูกเรียกขานว่าเป็นผู้บริโภค ทั้งๆ ที่ระบบเศรษฐกิจพัฒนาความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นไปตามลำดับ แต่ผู้คนกลับไม่สามารถพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจนั้นได้

นอกจากกระแสบริโภคนิยมดังกล่าวไปข้างต้นแล้ว ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันแย่งชิงพื้นที่ทางการตลาดสูงมากก็เป็นเรื่องน่าหดหู่ในโลกแห่งอนาคตเรื่องหนึ่ง ดังที่ ‘ผม’ กล่าวถึงความรู้สึกของตนเมื่อทราบว่ากิจการ “ร้านเซเว่น” ซึ่งไม่เพียงจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคเท่านั้น แต่ยังรับชำระค่าสาธารณูปโภคต่างๆ มีจำนวนหลายพันสาขาทั้งประเทศไว้ว่า “*ผมเครียดขึ้นมาพักหนึ่งเมื่อคิดว่าหากผมยังไม่ตาย ตอนนี้ร้านขายของชำของผมจะดำเนินอยู่ต่อไปในรูปแบบไหน หากต้องพบคู่แข่งที่น่าสยดสยองเช่นนี้*” (หน้า 29)

“*เดี๋ยวนี้ทองบาทละเท่าไหร่แล้ว*” ซึ่งผู้วิจารณ์เลือกนำมาใช้ตั้งชื่อนี้ เป็นประเด็นคำถามที่ผูกโยงกับระบบเศรษฐกิจซึ่งผู้วิจารณ์รวบรวมจากประเด็นต่างๆ ที่ผู้เขียนกล่าวไว้ในเรื่อง คำถามดังกล่าวอาจไม่ได้เชื่อมโยงกับปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างตรงไปตรงมาเช่นกรณีแรกและกรณีที่สองดังได้กล่าวไป ทว่ากระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านเกิดคำถามขึ้นมาว่า ‘เรา’ ในฐานะที่เป็นคนของยุคสมัยผู้ไม่อาจหวนกลับคืนสู่อดีตกาลได้เฉกเช่น ‘ผม’ ในเรื่อง จะดำรงชีวิตอยู่ ทั้งในแง่วัฒนธรรมความเป็นอยู่ และการประกอบอาชีพอย่างไรในยุคเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งเต็มไปด้วยอัตราการแข่งขันและกระแสบริโภคนิยมอันเชี่ยวกราด

“ภาพที่เห็นในวันนี้ ยิ่งย้ำให้แน่ใจได้ว่า พวกเขาจะยังอยู่กันได้และอยู่ได้ดีเมื่อไม่มีผม”

ความหดหู่ของชีวิตที่เกิดขึ้นระหว่างการอ่านเรื่องสั้นเรื่อง “25 ปีต่อมา” ไม่ได้เกี่ยวโยงกับการนำเสนอภาพความล้าหลังด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในยุคสมัยแห่งการพัฒนาเท่านั้น แต่ยังมี

สาเหตุจากการที่นทธี ศศิวิมลสร้างให้ตัวละคร ‘ผม’ ค้นพบความจริงที่ว่า ความคิดขณะที่ความตายกำลังย่างกรายเข้ามาใกล้ที่ว่า *“ผมตายไม่ได้ ถ้าผมไม่อยู่ ลูกเมียจะอยู่ยังไง ใครจะดูแลพวกเขา ผมตายไม่ได้”* (หน้า 18) นั้น *“...เป็นผมเองที่สำคัญตัวผิดไป”* (หน้า 26) เพราะทั้งนิด พิม และหวาน ภรรยาและลูกสาวของ ‘ผม’ คงมีชีวิตอยู่ต่อกันมาได้เป็นอย่างดีแม้ไม่มี ‘ผม’ เช่นเดียวกับที่ ‘ผม’ และหม่าม้า *“จัดการอะไรๆ ให้เข้ารูปเข้ารอยได้ในเวลาอันรวดเร็ว และอยู่ต่อมาได้เป็นอย่างดีโดยไม่มีเตี่ย”* (หน้า 27)

ความตายของ ‘ผม’ ในฐานะสามีและพ่อผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวเมื่อ 25 ปีก่อน ทำให้นิดกลายเป็นผู้นำครอบครัวและทำหน้าที่ในฐานะพ่อและแม่ให้แก่ลูกสาวทั้งสอง พิมและหวานประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและมีชีวิตครอบครัวในรูปแบบที่แตกต่างกัน ขณะที่พิมสนุกกับงานเขียน มีความสุขกับชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น หวานก็พอใจกับชีวิตโสดและสนุกกับงานบริษัทที่ทำ ส่วนนิดเองก็สามารถเริ่มชีวิตคู่ครั้งใหม่โดยเปิดร้านขายขนมเล็กๆ ในตลาดโบราณย้อนยุคแห่งหนึ่งหลังใช้เวลาทำใจเรื่อง ‘ผม’ อยู่หลายปี

“ไม่มีเรา เขาก็อยู่ได้” การเดินทางของ ‘ผม’ ซึ่งข้ามผ่านระยะเวลา 25 ปีจาก พ.ศ.2531 มายัง พ.ศ.2556 ในเรื่องสั้นเรื่อง “25 ปีต่อมา” บอกเราเช่นนั้น ความหดหู่ในที่นี้ไม่ได้มีที่มาจากความผิดหวังในระดับสังคม กล่าวคือ ความมุ่งมาดปรารถนาจากการพัฒนาซึ่งมีเป้าหมายเพื่อยกระดับชีวิตของผู้คนเพื่อนำพาสังคมให้ก้าวไปสู่สภาวะที่ดีขึ้น ไม่สอดรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เช่นกรณีปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลดังได้กล่าวไป แต่เป็นความหดหู่ซึ่งมีที่มาจากความผิดหวังในระดับปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ตัวตนซึ่งเราคาดหมายว่าสลักสำคัญต่อชีวิตของบุคคลอื่นๆ นั้น กลับค่อยๆ ลดเลือนความสำคัญไปตามกาลเวลา เพราะแต่ละคนที่มีชีวิตอยู่ก็คงต้องพยายาม “ปรับตัว” เพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปตามครรลองแห่งตนให้จงได้

การหวนกลับคืนสู่ พ.ศ.2531 ของ ‘ผม’ นั้น นัยหนึ่งอาจสื่อความหมายถึง “การกลับไปสู่พื้นที่และช่วงเวลาที่ตนเองมีบทบาทสำคัญ” ทั้งในฐานะของสามีและพ่อผู้นำครอบครัว คำถามที่ทิ้งค้างไว้ในจิตใจผู้อ่านก็คือ หาก “ความตาย” ของ ‘ผม’ ในเรื่องเป็นเพียงอุปลักษณ์ชีวิตที่สื่อความหมายถึง การดำรงชีวิตอยู่ทางกายภาพแต่ปราศจากความหมาย ความสำคัญในสายตาใครต่อใคร โดยที่เราไม่อาจหวนกลับคืนสู่ช่วงเวลาอันรุ่งโรจน์ได้ดังเก่าแล้ว เราจะดำรงชีวิตอยู่กับความหดหู่จากความผิดหวังในระดับปัจเจก และโถมซ้ำเติมตัวเองด้วยความผิดหวังในระดับสังคมโดยฝากความหวังไว้กับการโหยหาอดีตเช่นนั้นหรือ

ความงดงามของชีวิตอย่างที่มันควรจะเป็น

> *“ถ้าตัวผมยังมีชีวิตอยู่และดำเนินชีวิตมาตามปกติจวบจนตอนนี้ ผมจะอายุราว 63 ปี อาจจะเป็นอาแปะแก่ๆ พุงพลุ้ย ที่วันๆ นั่งจมอยู่หลังหนังสือพิมพ์ พ่นควันยาสูบฉุนไปทั่ว เห็นอะไร ขัดหูขัดตาก็บ่นด่าไปตามประสา เหมือนพวกอาเจ็กอาแปะในตลาดที่เคยเห็นมาตั้งแต่เด็กๆ และหากเป็นเช่นนั้น พิมกับหวานก็คงไม่รู้สึกว่าผมเป็นคุณพ่อสุดเท่ในความทรงจำและนิด...อาจดูไม่มีชีวิตชีวาได้เท่าวันนี้”* (หน้า 32)

นอกจาก “ความหดหู่ของชีวิตอย่างที่มันไม่ควรจะเป็น” ทั้งในความหมายว่า “เราควรพัฒนาไปให้ได้ไกลกว่านี้ และความหดหู่เพราะความไม่พัฒนาไม่ควรเกิดขึ้น” ดังได้กล่าวไปในหัวข้อข้างต้นแล้ว อีกนัยหนึ่ง “ความหดหู่ของชีวิตอย่างที่มันไม่ควรจะเป็น” อาจสื่อความหมายถึงว่า “เราไม่ควรถือว่าความผิดหวัง

เนื่องจากความไม่พัฒนาตามความมุ่งมาดปรารถนาเป็นความหดหู่ของชีวิตเลย แต่ควรลองมองสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยมุมมองอื่น" เช่นอาจมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็น "ความงดงามของชีวิตอย่างที่มันควรจะเป็น" มากกว่า

แม้ว่า ตัวละคร 'ผม' จะรู้สึกแปลกแยกกับการที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในยุคสมัยใหม่ แต่จะเห็นว่าในฉากปิดเรื่องซึ่งเป็นฉากจบชีวิตของ 'ผม' กลับกล่าวถึงความเป็นไปในโลกอนาคตที่ตนได้เผชิญไว้ว่าเป็น "*อนาคตที่ไม่สมบูรณ์แบบไปทุกห้วงตอน แต่ทั้งหมดทั้งมวลนั้นเต็มไปด้วยพลังและความงดงามของชีวิตอย่างที่มันควรจะเป็น*" (หน้า 35) ซึ่งแสดงให้เห็นการยอมรับและพยายามทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย ความรู้สึกหดหู่ของผู้วิจารณ์ที่สวนทางกับความรู้สึกของ 'ผม' ในบทปิดเรื่องจนกระทั่งเกิดเป็นการทบทวนที่มาแห่งความรู้สึกจนเป็นเหตุให้เกิดบทวิจารณ์ชิ้นนี้ขึ้นมานั้น เกิดขึ้นจากความผิดหวังในสองระดับ คือทั้งระดับสังคมและระดับปัจเจก เกิดจากการปฏิเสธที่จะยอมรับและปรับตัวเข้ากับปัจจุบัน เพราะมัวแต่โหยหาอดีตทั้งๆ ที่ตนเองเป็นสมาชิกของสังคมในปัจจุบัน ไม่อาจย้อนกลับคืนสู่อดีตได้เช่นตัวละคร 'ผม' ในเรื่อง อาจกล่าวได้ว่า "ความหดหู่" ที่เกิดขึ้นมีรากฐานจากความรู้สึก "กลัวการเปลี่ยนแปลง" ทั้งๆ ที่ความเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติที่ไม่อาจหลีกหนีได้ การแช่แข็งความคิดและวิถีชีวิตของตนเองไว้ในอดีตกาล ขณะที่โลกหมุนไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดนิ่ง อาจทำให้เรากลายเป็นเหมือน...อาแปะแก่ๆ ที่ถูกลืมและไม่ได้มีความหมายอยู่ในความทรงจำที่ดีของใคร

การก้าวข้ามเวลา 25 ปีราวลัดนิ้วมือเดียวของ 'ผม' อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่เป็นข้ออ้างให้ตัวละครไม่ทันตั้งตัวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่หากเวลาชั่วพริบตาดังกล่าวสื่อความถึงความเร็วในเชิงความรู้สึก เช่นเรามีอายุ 25 ปี ดำรงอยู่บนโลกเป็นระยะเวลาจริงคือ 25 ปี แต่เรากลับรู้สึกว่า 25 ปีที่ผ่านมาผ่านไปอย่างรวดเร็ว คำถามที่เรื่องสั้นเรื่อง "25 ปีต่อมา" ถามเราก็คือ "เราจะต้องใช้เวลาจริงมากแค่ไหนถึงจะยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้" ต้องเป็นนาทีสุดท้ายของชีวิตเช่นตัวละคร 'ผม' ในเรื่อง หรือเราจะทนอยู่กับความหดหู่อย่างที่มันไม่ควรจะเป็นไปตลอดทั้งชีวิตที่ไม่อาจย้อนกลับคืนสู่อดีตได้ นิสิตนักศึกษาที่ติดการใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่และอ่านวรรณกรรมเบา ผู้คนบนรถไฟฟ้าที่ไม่ได้เอื้อเฟื้อกันมากเท่าคนสมัยก่อน หรือการบริโภคสินค้าทางวัฒนธรรมอิงกระแสต่างๆ ที่แท้อาจเป็น "วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย" เป็นวิถีแห่งชีวิตของเราที่ไม่จำเป็นต้องเป็นภาพคัดลอกจากอดีต แต่ก็สามารถที่จะงดงามตามวิถีแห่งยุคสมัยของเราด้วยการรู้จักใช้เทคโนโลยีในเชิงสร้างสรรค์ เปิดพื้นที่ให้ความหลากหลายของรูปแบบการอ่าน ยึดสิทธิและเสรีภาพเป็นชุดคุณค่าหลักในการอยู่ร่วมกัน รวมไปถึงการสร้างอัตลักษณ์หรือตัวตนจากการบริโภควัตถุและความหมายทางวัฒนธรรมก็เป็นได้

เรื่องสั้นเรื่อง "25 ปีต่อมา" ของ นทธี ศศิวิมล ใช้กลวิธีการประพันธ์ที่ดูไม่โดดเด่นนักทั้งการวางโครงเรื่อง วิธีการเล่าเรื่อง การสร้างตัวละคร และการเลือกใช้ฉาก ความไม่ซับซ้อนเชิงกลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวเมื่อเทียบกับวรรณกรรมร่วมสมัยแล้วอาจทำให้ "25 ปีต่อมา" เป็นเรื่องสั้นที่ธรรมดามากเรื่องหนึ่ง แต่หากพิจารณาองค์รวมของกลวิธีการประพันธ์ที่ผู้เขียนตั้งใจผูกร้อยเพื่อนำเสนอประเด็นเนื้อหาซึ่งผูกพันกับอารมณ์ความรู้สึกร่วมของผู้อ่านในยุคปัจจุบันซึ่งร่วมสมัยกับที่ปรากฏในเรื่องสั้นแล้วก็นับว่าทำได้ดีไม่มีที่ติดังที่ผู้วิจารณ์ได้สืบสวนทวนความไว้ในบทวิจารณ์ และถือได้ว่าประสบความสำเร็จในการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านต้องหันกลับมาทบทวนวิธีคิดและการมองโลกของตัวเองด้วยสายตาแห่งความหดหู่อันชอบธรรมที่เราอาจ

จะสร้างขึ้นโดยปราศจากความชอบธรรมก็เป็นได้ ไม่ว่าจะกี่ปีต่อมา 25 ปีต่อมา 50 ปีต่อมา หรือ 75 ปีต่อมา สารที่ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง "25 ปีต่อมา" ของนทธี ศศิวิมล ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศเรื่องสั้นรางวัลสุภาว์ เทวกุลฯ ประจำปี พ.ศ.2556 จะยังคงไม่ตกยุคตกสมัย ด้วยการเสนอแนวคิดที่ว่า อาจไม่ใช่อดีต หรือ อนาคต แต่ "ปัจจุบัน" เป็นเวลาที่ประเสริฐที่สุดแล้วสำหรับผู้ที่ต้องการดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเข้าถึง "ความงดงามของชีวิตอย่างที่มันควรจะเป็น"

> "*เมื่อเราสงบ อยู่กับขณะปัจจุบัน เรามักย่อมแลเห็นความงามและความอัศจรรย์ซึ่งประจักษ์อยู่ต่อหน้าเรา ไม่ว่าสิ่งนั้น จะเป็นทารกเกิดใหม่ หรือพระอาทิตย์แรกขึ้น เราอาจมีความสุขได้ถ้าเรารู้จักรับรู้กับสิ่งที่ปรากฏเฉพาะหน้าของเรา*" ติช นัท ฮันห์ (2555: 19-20)

บรรณานุกรม

คาลเลนเดอร์, เคลก. (2551). Introducing Time ***ปริศนากาลเวลา***. แปลโดย สุจินต์ วังสุยะ. นครปฐม: มูลนิธิเด็ก.

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์, เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์, เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล, ประพีร์ วิริยะสมบูรณ์, สุดา ภิรมย์แก้ว และสุรพันธ์ เพชราภา. (2549). ***สังคมวิทยา***. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นทธี ศศิวิมล และคนอื่นๆ. (2556). ***25 ปีต่อมา***. กรุงเทพฯ: เอโนเวล.

นัท ฮันห์, ติช. (2554). ***ปัจจุบันเป็นเวลาประเสริฐสุด***. พิมพ์ครั้งที่ 6. แปลโดย ส. ศิวรักษ์. กรุงเทพฯ: ศยาม.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). ***พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542***. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.